

Förhållandena för intagna i polisarrest och häkte

Anmälningarna

AA klagade, i anmälningar som kom in till JO den 20 april och den 9 juni 2006, på hur hon hade blivit behandlad i arresten i Sundsvall och häktet i Härnösand. Hon anförde därvid bl.a. följande. Hon anhölls den 21 mars 2006 och placerades i polisarresten i Sundsvall. Den 23 mars 2006 meddelades beslut om häktning. Den 18 april 2006 överfördes hon till häktet i Härnösand. I arresten fanns ingen information om gällande ordningsregler. Inte heller fick hon tillgång till gällande lagstiftning och föreskrifter. När hon ville komma i kontakt med sin advokat för att diskutera sitt överklagande fick hon vänta i en och en halv dag på att det skulle bli en telefon ledig. När hon till slut fick möjlighet att ringa visade det sig att advokaten redan hade givit in överklagandet. Först fem dagar efter häktningen fick hon information om att hennes restriktioner inte omfattade TV, radio och tidningar. De sanitära förhållandena i arresten var oacceptabla. En av de två toaletter som de intagna fick använda var i första hand avsedd för urinprovstagning. Den hade en glasruta genom vilken den som lämnade urinprov kunde observeras. Tillgången på vatten till toaletten och handfatet reglerades från observationsrummet och tvål saknades. Toaletten var dessutom ”snuskig” – lukten av urin var påträngande även direkt efter städning. Trots detta var hon hänvisad till att i detta utrymme göra alla sina toalettbestyr, även tandborstning. När hon efter två nätter i arresten bad om att få duscha fick hon beskedet att detta är en rättighet som inträder först efter sju dagar. Inte heller i övrigt uppfyllde arresten en godtagbar standard. Det var inte möjligt att reglera ljusinsläppet i bostadsrummet. I bostadsrummet saknades dessutom fönster, TV-apparat, handfat, spegel och anslagstavla. Möjligheterna till kommunikation var begränsade. Man kunde få vänta 30–50 minuter för att få gå på toaletten. Även möjligheterna till motion var begränsade – de intagna gavs inte ens möjlighet till en timmes utevistelse per dag. Inte heller i häktet Härnösand behandlades hon på ett tillfredsställande sätt. När hon anlände till häktet fick hon inte någon information om rutiner, interntelefon etc. Inte heller blev hon erbjuden någon mat trots att hon, på grund av transporten, hade gått miste om middag både i arresten och i häktet. Det bostadsrum hon tilldelades var så smutsigt att hon tvingades städa i två timmar för att kunna bädda och packa upp.

Utredning

Kriminalvården anmodades att yttra sig över vad AA hade framfört i sina anmälningar. Kriminalvården lät med anledning därav inhämta yttranden från häktet Härnösand. Mot bakgrund av dessa yttranden anförde Kriminalvården, genom regionchefen BB, i huvudsak följande (bifogade handlingar har här utelämnats).

Ärende med dnr 1923-2006

Beläggningssituationen vid häktet Härnösand har periodvis varit problematisk. Under våren 2006 förelåg en sådan situation. I en lokal samverkansgrupp inom Verksamhetsområde Härnösand Centrum den 9 mars 2006 behandlades frågan om att öppna tillfälliga platser vid polisen i Sundsvall, en utväg som tidigare hade tillgripits vid ansträngda beläggningsförhållanden. Häkteschefen CC inhämtade efter det mötet muntligen medgivande från Kriminalvårdens huvudkontor att öppna nio tillfälliga häktesplatser vid polisen i Sundsvall. Verksamheten startades den 17 mars. Det formella beslutet om inrättandet av häktesplatserna fattades den 26 april 2006 av Kriminalvårdens generaldirektör DD. Platserna skulle enligt det beslutet vara upplåtna från den 17 mars t.o.m., som längst, den 14 maj 2006. Verksamheten avvecklades redan den 24 april.

Att verksamheten i Sundsvall bara var högst tillfällig var alltså klart redan från början. Om lokalerna skall sägas att de är utformade för arrestverksamhet och att de inte når upp till den nivå som föreskrivs för häkteslokaler med avseende på allmän standard och bekvämlighet.

AA togs in i lokalerna den 23 mars, dvs. inte fullt en vecka efter att verksamheten i Sundsvall hade startats.

Enligt 15 § förordningen (1976:376) om behandling av häktade och anhållna m.fl. (i fortsättningen kallad häktesförordningen) skall i förvaringslokalen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. (i fortsättningen kallad häkteslagen) och häktesförordningen hållas tillgängliga för de intagna. Därutöver skall de intagna enligt 13 § Kriminalvårdens häktesföreskrifter (KVFS 2006:3) – i fortsättningen kallade häktesföreskrifterna – ha tillgång till centrala och lokala föreskrifter, allmänna råd och ordningsregler som gäller häktesvistelsen.

Av häktets yttrande framgår att dessa bestämmelser från början inte fanns tillgängliga för de intagna i Sundsvallsarresten men att de togs dit efter AA:s påpekande därom så snart det var praktiskt möjligt. Förbiseendet i detta avseende rättades alltså, av allt att döma, till tämligen omgående efter att häktet hade blivit uppmärksammat på det.

Enligt 14 § häktesföreskrifterna skall häkteslokalerna vara tillräckligt uppvärmda, vädrade och upplysta. Den intagnes bostadsrum skall vara utrustat med stol, bord, skåp, säng, spegel, väggtavla och askkopp om inte annat, i det enskilda fallet, föranleds av säkerheten i häktet. Signalanordning skall finnas som möjliggör kommunikation med vårdpersonalen. Möjlighet skall finnas för den intagne att själv reglera inflödet av dagsljus.

Som beskrivits ovan var lokalerna i Sundsvall utformade för arrestverksamhet, vilket i det aktuella fallet innebar att utrymmena inte nådde upp till den nivå som föreskrivs för häkteslokaler med avseende på allmän standard och bekvämlighet. Som framgår av häktets yttrande, bemödade man sig om att göra de intagnas tid i Sundsvallsarresten så kort som möjligt.

Enligt 8 § häkteslagen skall den häktade ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme, om det inte finns synnerligt hinder mot detta. Enligt de lokala

ordningsreglerna skall den intagne därutöver, i mån av tid och utrymme, ha möjlighet att motionera i en särskild lokal mellan kl. 9.00 och

11.00 och mellan kl. 13.00 och 17.00.

Som beskrivits ovan var lokalerna i Sundsvall inte avpassade för häktesverksamhet, vilket även påverkade de intagnas möjligheter till utomhusvistelser och motion.

Enligt 5 § häktesföreskrifterna skall den nyintagne så snart det kan ske informeras på det språk han förstår om gällande ordningsregler, lokaler, signalanordningar och brandskyddsinstruktioner samt om andra frågor som är av vikt för att han skall förstå vilka rättigheter och skyldigheter han har och för att kunna anpassa sig till livet i häktet. Den nyintagne skall även informeras om de ADB-register som häktet för över de intagna, liksom om rätten att få utdrag ur dessa register enligt 26 § personuppgiftslagen. Han skall även informeras om möjligheten till arbete, annan sysselsättning och kurativt stöd samt om möjligheten till förmedling av stöd och hjälp från andra samhällsorgan.

AA ankom till häktet Härnösand vid 18.00-tiden den 18 april. Av häktets yttrande framgår att hon i samband med inskrivningen fick allmän information om rutinerna vid häktet. I hennes bostadsrum bör ha funnits ett informationsblad med de lokala ordningsreglerna och rutinerna vid häktet. Påföljande dag hade hon ett ankomstsamtal med den kontaktvårdare som vid det laget hade utsetts åt henne. Med informationsbladet som utgångspunkt gick man igenom ordningsreglerna och rutinerna vid häktet. Att denna mera utförliga orientering om regler och rutiner fick anstå till dagen efter AA:s ankomst till Härnösandshäktet har häktet förklarat med att hon tidigare hade varit intagen i häktet och därför förutsattes redan ha viss kännedom om vad som gällde.

Enligt 18 § häktesföreskrifterna skall mat serveras regelbundet. Alternativ mat skall erbjudas den som av sjukvårdspersonal ordinerats särskild kost. Annan kost skall även erbjudas den som är vegetarian eller som på grund av sin religion är förbjuden att äta viss mat. Den intagne skall ha möjlighet att få hett vatten för egen beredning av dryck. Enligt de lokala ordningsreglerna serveras frukost kl. 8.10, lunch kl. 11.00 och middag kl. 16.00.

Av häktets yttrande framgår att AA under transporten mellan Sundsvall och Härnösand den 18 april tillfrågades om hon ville ha mat när hon kom fram och att hon avböjde erbjudandet med hänvisning till den matvägran hon hade inlett i Sundsvallsarresten. Vid 19.00-tiden samma dag bör hon, i likhet med övriga intagna, ha haft möjlighet att få varmt vatten eller te när nattpersonalen i enlighet med de lokala ordningsreglerna serverade det.

Enligt 6 § häkteslagen skall den som är häktad ges möjlighet att genom tidningar, radio och television följa vad som händer i omvärlden. Enligt de lokala ordningsreglerna tillhandahåller häktet Dagens Nyheter, Länstidningen, Sundsvallstidningen och Tidningen Ångermanland.

I Sundsvallsarresten fanns radio men inte TV. Man tillhandahöll enbart tidningarna Dagbladet och Sundsvalls tidning (Sundsvallstidningar båda).

För den som är häktad på grund av misstanke om brott får enligt 6 § 3 st. häkteslagen inskränkningar helt eller delvis göras i rätten att ha tillgång till tidskrifter, tidningar, radio och television om det behövs för att undvika att bevis undanröjs eller utredning om brott försvåras (restriktioner). Enligt 16 § häkteslagen är det undersökningsledaren eller åklagaren som skall avgöra behovet av restriktioner. Ett beslut om restriktioner skall omprövas så ofta det finns anledning till det. Enligt 19 a § häktesförordningen skall åklagaren eller undersökningsledaren omedelbart underrätta den intagne och den myndighet som svarar för förvaringslokalen om beslut i dessa frågor. Om en domstol ändrar åklagarens eller undersökningsledarens beslut om restriktioner skall domstolen omedelbart underrätta den myndighet som svarar för förvaringslokalen om beslutet.

Av häktets yttrande framgår att beslut i restriktionsfrågor vidarebefordrades till de häktade så snart som möjligt. I regel inkom beslut i dessa frågor först till Härnösandshäktet. Eftersom det inte fanns någon faxmaskin i arrestlokalen, befordrades besluten vidare från Härnösand till Sundsvall med den

personal som utförde de dagliga förpassningsturerna (tre turer varje dag) mellan de båda orterna. Förändringar i restriktioner refererades omedelbart per telefon från Härnösandshäktet till Sundsvallsarresten, så innehållet i restriktionsbesluten kunde under alla omständigheter effektueras tämligen omgående.

Ärende med dnr 2921-2006

Kriminalvården, Region Nord har i JO:s ärende 1923-2006 bemött AA:s huvudsakliga kritik mot häktet Härnösand med anledning av hennes vistelse i häktets lokaler fr.o.m. den 23 mars 2006. Nu aktuell anmälan synes väsentligen rikta sig mot Polismyndigheten i Sundsvall. Så långt Kriminalvården kan utläsa av vad hon anför, återfinns hennes kritik mot häktet Härnösand i p. 2 i anmälan. I nämnda punkt redogör hon för sina ansträngningar att förmå personalen att – med användande av polisens telefoner – sätta henne i förbindelse med sin advokat inför sitt överklagande av tingsrättens beslut att häkta henne.

Av häktets yttrande framgår att man inte i efterhand har kunnat fastställa om AA:s redogörelse äger riktighet, men att man inte utesluter att den kan göra det på grund av den aktivitet som pågick med både polis- och kriminalvårdsverksamhet i samma lokaler.

Det finns inget stadgande i rättegångsbalken eller häktesbestämmelserna som specifikt behandlar frågan när en intagen i häkte vill ringa till sin försvarare. Av allmänna grundsatsar för preliminära frihetsberövanden får dock anses följa en långtgående rätt till sådan kontakt. Om kriminalvården inte har lyckats skapa möjligheter för AA att utöva denna rätt är det naturligtvis mycket beklagligt.

AA yttrade sig över Kriminalvårdens remissvar i ärende med dnr 1923-2006.

Muntliga uppgifter inhämtades från Polismyndigheten i Västernorrlands län. Av dessa framgår i huvudsak följande. Enligt ett avtal mellan polisen och Kriminalvården övergår ansvaret för en intagen som placerats i polisens arrest till Kriminalvården så snart beslut fattats om häktning av vederbörande. Anledningen till att häktade personer sitter kvar hos polisen är platsbristen på häktet. Ordningsföreskrifter finns tydligt anslagna i arrestkorridoren mitt emot toaletten. När det gäller toalettbesök för personer som är placerade i arresten brukar man av praktiska skäl använda den toalett som ligger närmast cellen. Det finns två toaletter i arrestavdelningen, en med dusch och en observationstoalett. Vid den första toaletten finns alltid två utlagd. Vid observationstoaletten tillhandahålls två vid behov. De intagna får duscha minst en gång på tre dagar.

I beslut den 3 november 2006 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Platssituationen inom kriminalvården är sedan flera år ansträngd. För att lösa platsbristen förekommer det att polisarrestorer omvandlas till tillfälliga häktesplatser genom att Kriminalvården övertar ansvaret för dem. Beslut härom fattas av Kriminalvårdens huvudkontor, ytterst generaldirektören.

Enligt 24 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken skall den som häktas utan dröjsmål föras till häkte. Förvaring av en häktad på annan plats är, i avsaknad av ett domstolsbeslut därom, inte förenligt med gällande regler.

Föreskriften i rättegångsbalken om att en häktad person skall förvaras i häkte bör enligt min mening ses bl.a. mot bakgrund av att det härigenom garanteras att förvaringsplatsen uppfyller rimliga krav på säkerhet och standard. Det är därför viktigt att endast häkte används för förvaring av häktade och att beslut om inrättande av tillfälliga häktesplatser fattas i den härför avsedda ordningen (se JO 2005/06 s. 135).

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att Kriminalvårdens huvudkontor först den 26 april 2006 fattade beslut om inrättande av tillfälliga häktesplatser vid polisen i Sundsvall från den 17 mars t.o.m., som längst, den 14 maj 2006. Ett beslut om inrättande av tillfälliga häktesplatser bör självklart fattas innan platserna tas i bruk.

Av Kriminalvårdens remissvar framgår att man i efterhand inte har kunnat fastställa om AA fick kontakta sin advokat inom skälig tid. Häktet kan dock inte, på grund av den aktivitet som pågick med både polis- och kriminalvårdsverksamhet i samma lokaler, utesluta att AA:s redogörelse i denna del är riktig. Jag vill därför erinra om vikten av att en häktad och dennes offentlige försvarare tillåts att ha de kontakter som krävs för att försvararen på bästa sätt skall kunna tillgodose sin klients intressen. Detta gäller såväl under förundersökningen som under efterföljande rättegångar. Att en häktad får vänta en och en halv dag på att få kontakta sin försvarare är inte tillfredsställande.

Häktade har genom lag tillförsäkrats vissa rättigheter. Systemet medger inte att man av ekonomiska eller andra skäl har en standard som inte uppfyller lagens krav. Enligt lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall t.ex. den häktade ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme dagligen, om det inte finns synnerligt hinder mot detta.

Ytterligare bestämmelser om hur häktade skall behandlas finns i förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. samt i Kriminalvårdens häktesföreskrifter (KVFS 2006:3). Av dessa bestämmelser framgår bl.a. att den intagne så snart det kan ske skall informeras om gällande ordningsregler, lokaler, signalanordningar och brandskyddsinstruktioner samt om frågor som är av vikt för att hon eller han skall förstå sina rättigheter och skyldigheter och för att kunna anpassa sig till livet i häkte. I förvaringslokalen skall vidare lagen och förordningen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. hållas tillgängliga. Den intagne skall därutöver ha tillgång till centrala och lokala föreskrifter, allmänna råd och ordningsregler som gäller häktesvistelsen. Av häktesföreskrifterna framgår även att den intagnes bostadsrum skall vara utrustat med stol, bord, skåp, säng, spegel, väggtavla och askkopp om inte annat, i det enskilda fallet, föranleds av säkerheten i

häktet. Signalanordning skall finnas som möjliggör kommunikation med vårdpersonalen. Möjlighet skall finnas för den intagne att själv reglera inflödet av dagsljus.

Platssituationen gör det nödvändigt att ibland utnyttja tillfälliga häktesplatser med en lägre standard än vad som normalt skulle accepteras (se JO 2004/05 s. 134). Att utrusta dessa tillfälliga häktesplatser på det sätt som stadgas i häktesföreskrifterna skulle medföra betydande kostnader. I dessa fall får det således dessvärre godtas att de intagnas bostadsrum inte fullt ut uppfyller den standard som en intagen skall ha enligt föreskrifterna.

Det är däremot inte acceptabelt att intagna i häkte mer än undantagsvis nekas sin rätt till minst en timmes utevistelse per dag. Inte heller kan det accepteras att de intagna inte får tillgång till de ordningsregler som gäller häktesvistelsen och den rättsliga reglering som finns i övrigt rörande behandlingen av häktade och anhållna. Dessa rättigheter är sådana som bör kunna tillgodoses oavsett var den häktade förvaras.

Vad AA i övrigt har framfört ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Med den kritik som ligger i det anförda avslutas ärendet.

Jag har i fråga om de klagomål som riktar sig mot Polismyndigheten i Västernorrlands län samrått med chefsjustitieombudsmannen Mats Melin som ansvarar för tillsynen över polisen.